

ВІДГУК

офіційного опонента

доцента кафедри археології та музеєзнавства історичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

доктора історичних наук **ПШЕНИЧНОГО Тараса Юрійовича**

на дисертацію **ГОРОДНЯК Яни Петрівни** на тему:

«Опір селян колективізації та Голодомор в Україні

у пресі української діаспори (1929 – 1934 рр.)»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 032 «Історія та археологія»

галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність обраної теми дослідження. Повномасштабна агресія росії проти України вкотре продемонструвала всьому цивілізованому світу, що непокарані злочини, завдані державою-терористом в минулому, можуть повторитися. У зв'язку з цим сьогодні спостерігається зростання зацікавлення серед широкого загалу, у тому числі й серед науковців, до переосмислення теми геноциду українського народу вчиненого політичною елітою СРСР у 1932–1933 рр. Окрім того, в реаліях сьогодення, вивчення подій, пов'язаних з Голодомором, має неабияке значення в контексті боротьби за історичну правду. Постійна присутність цієї теми в медіа та публічному просторі загалом, актуалізує потребу в глибшому її аналізі та дослідженні. Зокрема, це обумовлено і тим, що російські ЗМІ та науковці часто маніпулюють історичними фактами, спотворюють їх, фальсифікують. У контексті цього важливо відстоювати суспільством позицію України щодо факту Голодомору, кваліфікацію його, як акт геноциду щодо українського народу.

Українська діаспора, як і в минулому так і сьогодні, бере активну участь в репрезентації України на міжнародній арені, донесенні до світової спільноти злочинів радянського тоталітарного режиму, який кількома хвилями прокотився по українських землях і забрав мільйони життів. Вивчення тематики Голодомору 1932–1933 рр. напряду поглиблює співпрацю з українськими організаціями за кордоном та сприяє їхній участі в процесі міжнародного утвердження України як незалежної, демократичної та перспективної держави.

З огляду на це, тема дисертаційного дослідження Яни Городняк є, безумовно, важливою і актуальною, оскільки в ній здійснено комплексне вивчення діяльності української діаспори в інформаційному полі у період з 1929 по 1934 рр., коли преса стала основною платформою для висвітлення реакції зарубіжного українства на події в УСРР. Це дозволяє відновити об'єктивну картину подій, демонструє рівень публічності проблеми, географію висвітлення Голодомору. Зокрема, заслуговує на увагу введення до наукового обігу раніше не використаних матеріалів, опублікованих у періодиці української діаспори в 1929–1934 роках. Йдеться про публікації, що з'являлися у виданнях українських емігрантів Канади, США, Польщі, Чехословаччини та інших країн, які до цього часу залишалися

поза увагою дослідників або використовувалися фрагментарно. Авторка обґрунтовано демонструє, що ці джерела є не лише носіями фактичної інформації, а й відображають суспільні настрої та оцінки сучасників тих подій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (що містить 316 найменування). Загальний обсяг роботи становить 210 сторінок. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Яни Городняк, забезпечується набором методологічних підходів і наукових принципів, що відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Застосований інструментарій дозволив дослідниці досягти високого рівня аналітичності та логічності викладу матеріалу.

Формування джерельної бази відзначається належною повнотою, різноманітністю та інформативністю. У процесі роботи авторка здійснила ґрунтовний аналіз залучених матеріалів, що забезпечило виваженість та аргументованість зроблених висновків. Такий підхід свідчить про високий рівень джерелознавчої культури дослідниці. У контексті цього анотації українською та англійською мовами також відображають зміст дослідження, акцентуючи увагу на його ключових аспектах.

Заявлена мета дисертаційного дослідження, що полягає у комплексному вивченні висвітлення тематики спротиву селян політиці колективізації та подій Голодомору 1932–1933 рр. у пресі української діаспори Європи та Північної Америки – є чіткою, науково обґрунтованою й повністю реалізованою у межах дослідження.

Дисертація Яни Городняк оформлена відповідно до чинних вимог. Вона вирізняється високим рівнем наукової культури, належним опрацюванням джерельного матеріалу, достатньою кількістю посилань на використані документи та літературу. Основні положення, висновки й узагальнення дисертації логічно випливають із змісту дослідження, належним чином обґрунтовані, підтверджені значним фактологічним матеріалом і свідчать про високий рівень опанування дослідницької проблематики.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження Яни Городняк полягає в отриманні низки теоретичних і джерелознавчих результатів, які мають важливе значення для подальшого розвитку вітчизняної історичної науки. Уперше в українській історіографії здійснено компаративний аналіз публікацій преси української діаспори Європи та Північної Америки, в яких висвітлювалися постанови, законодавчі акти та директиви радянської влади, що реалізовували політику, спрямовану на організацію Голодомору 1932–1933 рр. Це дало змогу простежити, як еміграційні видання репрезентували відповідні документи й оцінювали їх зміст у контексті злочину проти українського народу. Вперше преса української діаспори

представлена як цілісний, систематизований, переосмислений корпус джерел, придатний для вивчення формування концепту Голодомору як геноциду серед представників української діаспори. У цьому контексті заслуговує на особливу увагу аналіз газетних публікацій, які були використані українськими емігрантами, як інструмент протидії радянській дезінформаційній кампанії та приховуванні політичних експериментів доби.

У процесі дослідження було виділено роль світового українства у становленні підходу до осмислення Голодомору як геноциду, а також оцінено рівень поінформованості еміграційного середовища про масштаби трагедії в радянській Україні у першій половині 1930-х років. У роботі поглиблено вивчення історичних концептів української еміграції щодо причин, механізмів реалізації та наслідків Голодомору 1932–1933 рр. Значну увагу приділено аналізу перших форм комеморативних практик, спрямованих на вшанування пам'яті жертв трагедії, що дозволяє простежити витоки формування національної культури пам'яті. Водночас у роботі проведено систематизацію історіографії та джерельної бази з порушеної проблематики, що створює надійне підґрунтя для подальших міждисциплінарних студій у сфері дослідження Голодомору.

Загалом, аналіз роботи Яни Городняк дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження є самостійним і оригінальним, розширює межі сучасного наукового знання про Голодомор 1932–1933 рр. у контексті його висвітлення українською еміграційною пресою.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження Яни Городняк полягає у широкому спектрі можливостей використання результатів у науковій, освітній та музейно-меморіальній сферах. Здобуті у процесі дослідження висновки можуть стати науковою основою для подальшого вивчення Голодомору як геноциду, історії української еміграційної преси, діяльності світового українства, а також процесів формування сучасної моделі національної пам'яті в Україні.

Результати роботи мають значну цінність для підготовки спеціалізованих і узагальнюючих праць з історії Голодомору 1932–1933 рр., переосмислення подій 1920-х – 1930-х рр. в українській історії, а також можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін в закладах вищої освіти, зокрема при розробленні та впровадженні спецкурсів, присвячених проблематиці Голодомору, масових політичних репресій 1920–1930-х років, історіографії та джерелознавства.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Рівень апробації основних результатів дисертаційного дослідження є достатнім і свідчить про активну наукову діяльність здобувачки, її залучення до фахового обговорення теми в академічному середовищі. Основні положення роботи оприлюднені у 14 наукових публікаціях, з яких стаття у науковому виданні, включеному

до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 2 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, стаття в іншому виданні, 9 тез наукових доповідей.

Зміст, кількість і рівень наукових публікацій Яни Городняк підтверджують належну апробацію основних результатів дослідження та їх відповідність вимогам, що висуваються до здобувачів ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація «Опір селян колективізації та Голодомор в Україні у пресі української діаспори (1929–1934 рр.)», відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

У дисертації відсутні прояви академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації даних, а методологічні підходи обґрунтовані відкрито й прозоро. Здобувачка демонструє академічну доброчесність також і тим, що уникає надмірного самоцитування, розмежовує результати спільних публікацій і власного наукового доробку. Таким чином, підстави для сумніву у доброчесності здобувачки або у достовірності представлених у роботі результатів відсутні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Яни Городняк, вбачається за доцільне звернути увагу на окремі положення та висновки, що потребують уточнення або додаткової аргументації, та можуть слугувати підґрунтям наукової дискусії, зокрема:

1. Одним із аспектів, який заслуговує на додаткову увагу, є більш широкий контекст діяльності української діаспори у 1930-х роках. При написанні дисертації на тему «Опір селян колективізації та Голодомор в Україні у пресі української діаспори (1929–1934 рр.)» авторка цілком слушно звертається до історіографії питання Голодомору, проте для поглиблення наукового аналізу варто було б доповнити дослідження оглядом праць, у яких безпосередньо розглядається діяльність української еміграції в міжвоєнний період. Залучення таких досліджень дозволило б не лише краще зрозуміти ідейно-політичний контекст, у якому функціонували емігрантські видання. Такий підхід забезпечив би більшу глибину й багатогранність наукової праці та сприяв би формуванню більш комплексного уявлення про інтелектуальне середовище української еміграції у зазначений період.

2. Ще одним аспектом, що потребує більш глибокого опрацювання, є аналіз комеморативної діяльності української діаспори. У дисертаційному дослідженні авторка порушує цю важливу тему. Основна увага зосереджена на згадках у пресі про перші жалобні

заходи, що відбулися 1933 р., однак поза межами дослідження залишилися важливі аспекти – зокрема, процеси організації та змістовне наповнення скорботних панахид, жалобних зібрань і мітингів, які мали місце в середовищі української еміграції. Комплексне вивчення форм і змісту цих акцій пам'яті дало б змогу не лише краще зрозуміти способи артикуляції національної травми в емігрантському середовищі, а й виявити роль діаспори у формуванні історичної пам'яті про Голодомор ще задовго до того, як ця трагедія здобула міжнародне визнання. Врахування цього аспекту могло б підсилити концептуальний рівень дисертації та розширити уявлення про масштаби трагічних подій 1932–1933 років у світовому українстві.

3. Заслужує на окрему увагу й джерельна база, що стала підґрунтям дисертаційного дослідження. Українська діаспора у міжвоєнний період продукувала велику кількість періодичних видань, що охоплювали широкий спектр політичних, релігійних, культурних і громадських напрямів та відзначалися географічною розмаїтістю (США, Канада, Західна Європа, Південна Америка тощо), здобувачка обмежилася аналізом нечисленної групи часописів. Обрані видання дають у загальних рисах уявлення про ставлення української еміграції до подій в УСРР.

4. У підрозділі 1.2.2 варто було застосувати набір міждисциплінарний методологічний апарат, оскільки тема дослідження виходить далеко за межі суто історичної науки.

Також дисертаційне дослідження містить незначні стилістичні та орфографічні неточності, трапляються випадки неточного вживання назв діаспорних інституцій. Утім висловлені зауваження та рекомендації характеризують складність дослідженої проблеми, здебільшого вони є побажанням почути більш розгорнуту аргументацію окремих думок здобувачки та суттєво не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційне дослідження Городняк Яни Петрівни свідчить про високий рівень наукової компетентності дисертантки у досліджуваній проблематиці. Робота виконана відповідно до встановлених вимог щодо подібних наукових праць, засвідчує наявність у здобувачки дослідницьких та аналітичних здібностей і містить аргументований авторський підхід до обраної теми.

Дисертація є самостійним, завершеним, оригінальним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, а саме комплексного аналізу тематики висвітлення фактів опору селян колективізації та Голодомору 1932–1933 рр. у пресі української діаспори.

Таким чином, дисертація Городняк Яни Петрівни на тему: «Опір селян колективізації та Голодомор в Україні у пресі української діаспори (1929–1934 рр.)», за змістом, обсягом, актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія»

та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (з наступними змінами).

З огляду на зазначене на підставі прилюдного захисту, Городняк Яна Петрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент доцент кафедри археології та музеєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук Тарас ПШЕНИЧНИЙ